OBLIKOVANJE ODJEVNOG OPLOŠJA UPOTREBOM STRUKTURNE CRTE NA PRIMJERU OBLIKOVANJA PAŠKE ČIPKE

Kolarek, Margareta

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:201:032189

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

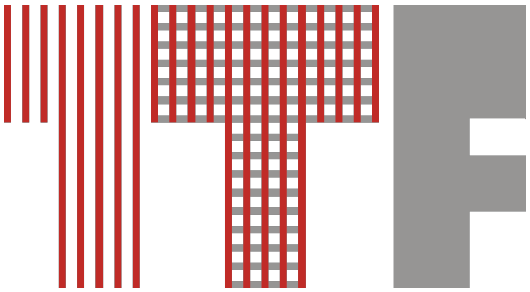

Repository / Repozitorij:

Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

OBLIKOVANJE ODJEVNOG OPLOŠJA UPOTREBOM STRUKTURNE CRTE NA PRIMJERU OBLIKOVANJA PAŠKE ČIPKE

MARGARETA KOLAREK

Zagreb, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

ZAVRŠNI RAD

OBLIKOVANJE ODJEVNOG OPLOŠJA UPOTREBOM STRUKTURNE CRTE NA PRIMJERU OBLIKOVANJA PAŠKE ČIPKE

Izv.prof.mr.art Jasminka Končić

Margareta Kolarek

Zagreb,rujan 2018.

UNVERSITY OF ZAGREB

Faculty of Textile Tehnology

Department of Fashion Design

BACHELOR THESIS

DESIGN OF THE CLOTHING SURFACE AREA USING STRUCTURAL LINE ON EXAMPLE OF SHAPING LACE FROM ISLAND PAG

Izv.prof.mr.art Jasminka Končić

Margareta Kolarek

Zagreb, September 2018.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Institucija u kojoj je izrađen diplomski rad:

Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno- tehnološki fakultet

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Jezik teksta: hrvatski

Broj stranica: 40

Broj slika: 41

Broj literaturnih izvora: 8

Voditelj diplomskog rada: Izv.prof.mr.art Jasminka Končić

Članovi povjerenstva: Prof likovne kulture Andrea Pavetić, red. prof. art.

Dr. sc. Edita Vujasinović, prof.

Datum predaje:

Obrana rada:

SAŽETAK

U ovom radu nastojat ću opisati i prikazati povijest paške čipke te samim time povijest čipkarstva općenito od samih početaka pa do danas. Najpoznatije i najcjenjenije čipke naših krajeva su svakako paška, hvarska te lepoglavska. O nekim čipkama doznajemo samo iz povjesnih zapisa i muzejskih primjeraka jer je danas njihova izrada potpuno pala u zaborav. No na Pagu i u Lepoglavi čipkarstvo je opstalo te se ulaže mnogo truda u njihovo održavanje. Ručno rađena čipka je umjetničko dijelo pa samim time i mali detalji na odjeći ju čine izrazito elegantnom I profinjenom. U svom modnom crtežu u ovom radu svakako sam se koristila uzorcima paške čipke te ću pomoću strukturnih linija na modnom crtežu pokušati prikazati povezanost tih linija sa čipkom. Paška čipka je svakako osnova za izradu vlastitih motiva čipka te sam u radovima koristila motive i uzorke iz nje kako bi bila prikazana sva ljepotu, raskoš i vrijednost rukom rađenih čipka te njihova posebnost i kreativnost.

In this work I will try to describe and present the history of Pag lace and the history of lacework in general from the very beginning of lace to today. The most famous and most prestigious lace of our region are from Pag, Hvar and Lepoglava. For some kind of laces we can only find out from historical records and museum specimens because today their production is completely forgotten. But on Pag and in Lepoglava, lacemaking has survived and much effort is being invested in its maintenance. Handmade lace is an art piece, so the small details on the dress make it extremely elegant and refined. In my drawing's, I was using lace patterns from Pag and using the structural lines on the drawing's to try to show the connection of these lace lines. Lace from Pag is the basis for making my own motives of lace and in the drawing's I used motives and patterns from it to show all the beauty and value of handmade lace and it's specialty and creativity.

Ključne riječi: čipka, čipkartsvo, strukturne linije, modni crtež

Key words: lace, lacemaking, structural lines, fashion illustration

SADRŽAJ……...……1

1.UVOD……..3

2.POVIJESNI ASPEKTI RAZVOJA ČIPKARSTVA…….4

2.1. Čipkarstvo općenito…….4

2.2. Iz povijesti čipkarstva (povijesni izvori)…….5

2.3. Vrste izrade čipke…….7

3. ČIPKARSTVO U HRVATSKOJ……..9

3.1. Počeci i razvitak čipkarstva na području Hrvatske……...10

3.2. Razlike u razvoju čipkarstva na odručju današnje Hrvatske i ostalog dijela Europe…….11

3.3. Vrijednost čipkarstva u Hrvatskoj……13

3.4. Vrste izrade čipke u Hrvatskoj…….16

3.5.Korijeni paške čipke……17

3.6. Čipka na iglu……...19

3.7. Čipka na kušinu……..20

4. MATERIJALI……21

5. LINIJA – KOMPOZICIJSKI ELEMENT……...22

5.1. Vrste linija……22

5.2. Upotreba strukturne linije……..23

5.3.Upotreba strukturne linije na oblikovanju paške čipke……..24

6. UPOTREBA ČIPKE U POVIJESTI …….25

6.1. Narodne nošnje iz povijesti otoka Paga…….25

7. LIKOVNA ANALIZA MODNOG CRTEŽA……...28

8. ZAKLJUČAK……33

9. LITERATURA……..……34

10. POPIS SLIKOVNOG MATERIJALA……..35

11. IZJAVA O AUTORSTVU RADA…….36

1. UVOD

Čipka nije samo koncem izrađena prozačna tvorevina, već je ona i pravo malo umjetničko dijelo. U ovom radu najviše pažnje posvećeno je svakako paškoj čipki čije ime se spominje i u naslovu rada, no svakako je potrebno spomenuti i druge čipke koje krase Hrvatsku.

U rukom izrađene čipke utkano je znanje, vrijeme, umjetnost ruku te plemenitost srca. One plijene pažnju svojom bjelinom, ljepotom i profinjenošću. U njima je vidljiva želja čipkarica da stvore predmet koji će se cijeniti i u budućim naraštajima.

Odjeća u kobinaciji sa čipkom može biti izrazito elegantna, lijepa I romantična. Oblikom prozračna I krhka, često je bila spomenuta u poeziji, prozi, također se nalazila I na platnima nekih velikih majstora. Bila je znak moći, odlika visokih staleža, te se mijenjala kroz povijest da bi se u današnjim danima počela gubiti u ubrzanom tempu života.

Sve manje je vrijednih, strpljivih ruku čiji se proizvod mašte pretvara u čarobno i graciozno dijelo poput čipke.

2. POVIJESNI ASPEKTI RAZVOJA ČIPKARSTVA

U ovom poglavlju cilj je objasniti i opisati čipkarstvo općenito. Od povijesti i nastanka čipkarstva pa sve do danas. Uz tekst priložene su i slike iz povijesti čipkarstva te općeniti primjeri paške čipke. Dio iz povijesti je prvi i uvodni dio na koji se nadovezuje ostatak rada.

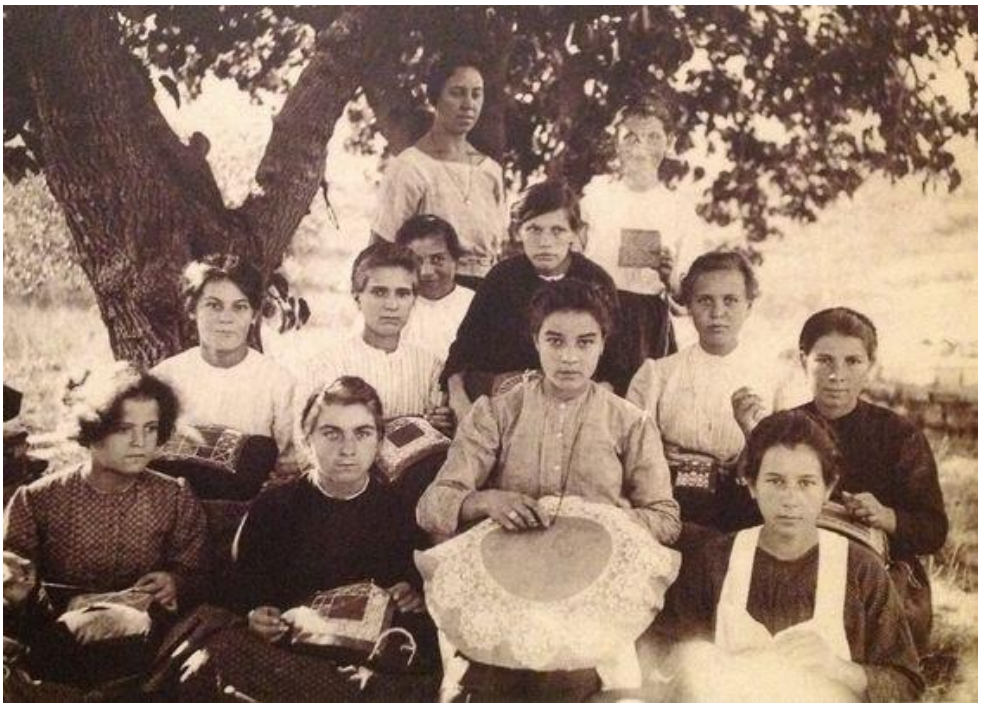

Slika 1. Paške čipkarice, 18. stoljeće

2.1. Čipkarstvo općenito

Čipka je proizvod ne samo vrhunske tehnološke vještine već i izuzetne kreativnosti. Izgled čipke većinom je ovisio o postupci izrade, materijalima i ornamentima na čipkama te pojedinim čipkarskim tehnikama, no često su i stilska razdoblja također diktirala njezin izgled. Ipak finalnu izvedbu je oblikovala i umjetnička nadarenost pojedine čipkarice. Čipka se uvijek smatrala luksuznom robom, a njezina primjena ovisila je o kulturološkim standardima te modnim trendovima. Osnovna definicija čipke je samostalni, šupljikavi, ručni rad od lanenih, pamučnih, svilenih, srebrnih ili zlatnih niti[1] .

Postoje dvije osnovne tehnike za izradu čipke, a to su šivanje iglom (čipka na iglu) i preplitanje niti pomoću batića (čipka na batiće). Svoje ishodište nalaze u elementarnim tekstilnim vještinama, vezu i preletom uzlanju niti. Tu tehniku danas nazivamo najčešće *macrame.* Među čipkaste tvorbe još ubrajamo i mrežaste, pletene te strojno izrađene čipke.

[1] (http://www.otokpag.hr/tours/paska-cipka/PG-TR-129)

Prema starini te načinu izrade, kvaliteti i vezi s umjetnosti izdvajaju se prije spomenuta čipka na iglu i čipka na batiće. Razvitak čipkarstva temelji se na dobrom poznavanju vještina tekstilnog rukotvorstva, prvenstveno tkanja i vezenja. Umijeće izrade čipke kao samostalne tvorbe nastalo je na zapadu. Vrijeme nastanka prve čipke je renesansno doba, u razdoblju koje su označavala mnoga znanstvena dostignuća te mnogi noviteti na području umjetničkog stvaralaštva i proizvodne tektila. To je također i vrijeme kada se u umjetnosti napušta srednjovjekovni kolorit, te se u oblikovanju tekstila ljepota tražila u jednostavnosti i čistoći. Bijela platnena tkanina postala je dominantna za izradu pojedinih dijelova muške i ženske odjeće, te tu čipka nalazi svoje mjesto i nadopunjuje ju.

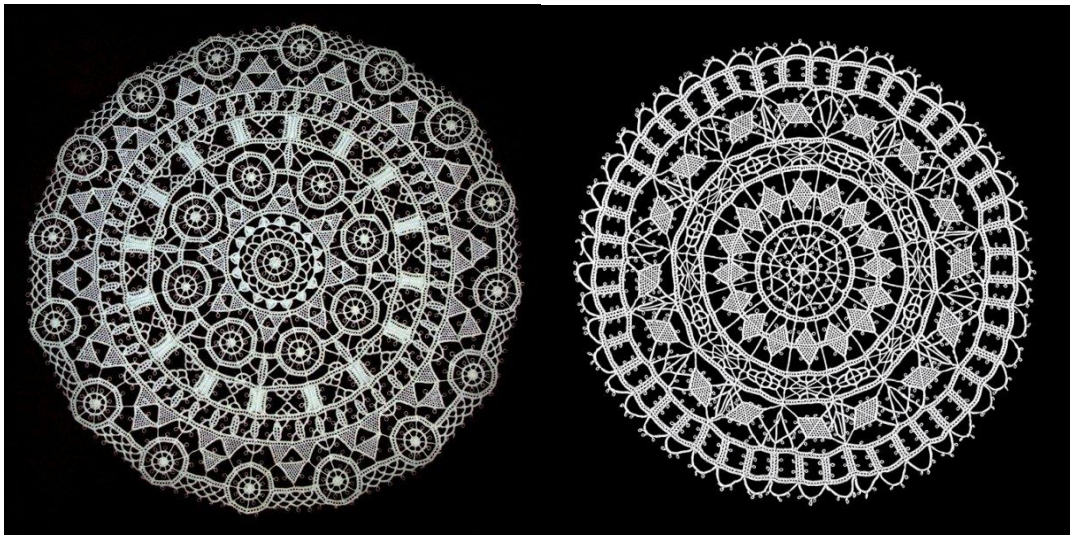

Slika 2.i 3. Primjeri paške čipke

2.2. Iz povijesti čipkarstva

Mjesto nastanka prvih čipka područje je Europe. Prema dosadašnjim spoznajama, čipka na iglu je nastala na Mediteranu, na području Venecije. Vještina čipke na batiće razvila se u Belgiji. Istodobnosti tih pojava na dvije relativno udaljene lokacije oslikava jedinstven ukus renesanse. Za njezinu izradu tiskaju se albumi sa crtežima i predlošcima. Prva takva izdanja vidljiva su u razdoblju od 1527. do 1616. godine, a dolaze s prostora Italije i Francuske. Takva izdanja tokom godina su doživjela po nekoliko pretisaka ili dopunjenja. Albumi koji su rađeni kao slikovnice su lako prelazili granice, pa su često isti primjeri kružili po mnogim

europskim zemljama. Događa se i to da su isti nacrti služili za oba dvije vrste čipka no vješte čipkarice znale su prilagoditi te nacrte tehnici te materijalu izrade.

Izradom čipke bavile su se pripadnice građanskog odnosno plemičkog staleža, koje su tijekom odrastanja svladale osnove ručnog rada, pa su se kasnije posvećivale i složenijim tehnikama izrade čipke. Čipka se također izrađivala i u ženskim samostanima. Red i izoliranost takvog života ostavlja dovoljno vremena i mira za takav zahtjevan proces. Redovnice su često znale i pružati poduku iz čipkarstva te su u nekim mjestima one bile i začetnice među stanovništvom. No potreba za čipkom kao modnim detaljom odjeće tijekom 16., 17., i 18. stoljeća brzo je dovelo do osnivanja radionica manufakturne te industrijske proizvodnje. Lokalne radionice često nisu mogle zadovoljiti rastuću potrebu za čipkom, te je ona brzo postala komercijalna roba i važna stavka za vanjsku trgovinu mnogih zemanja. Zato su bile česte uredbe o zabranama luksuza i nošenja čipke te carinske odredbe protiv uvoza čipke. Također su postojali i propisi protiv raskoši koji su propisali dozvolu za nošenje čipke samo najvišim društvenim slojevima (kraljevskoj obitelji i plemićima). Također su propisali i dopušteno mjesto ukrasa na odjeci te veličinu i izgled čipke. Prvotno je čipka bila prisutna kao ukras muške odjeće. Tada su čipkarice mogle uživati u ljepoti čipke samo kad su je izrađivale.

Navedene činjenice potvrđuju zapisi iz francuskih arhiva gdje saznajemo kako je 1629. godine za vrijeme vladavine Luja XIII. donesena zabrana trošenja novaca na luksuz čipke.Ti zapisi značajni su i za povijest čipkarstva u Hrvatskoj. U nekim ediktima kojiima ministar financija i industrije u vladi Luja XIV. nastoji zaustaviti goleme rashode za nabavu inozemne čipke, te se tada spominje *point de Raguse*[2] (čipka koja je bila rađena u Dubrovniku). Povijesni izvori potvrđuju da su prve čipkarske tvorbe rađene u stilu stroge gotičke stilizacije, te da se u daljnjem razvoju čipke vide obilježja pojedinih stilskih razdoblja. Motivi ukrasa pojavljuju se u stilizaciji od strogih geometrijskih oblika do baroknog raskoša i asimetričnosti cvjetnih ornamenata. U izradi čipke na iglu bitno je spomenuti Veneciju, Italiju te neka mjesta u Francuskoj. Za izradu čipke na batiće značajni su Milano I Genova u Italiji.

Izrada čipke u ostalim zemljama Europe s više ili manje uspjeha razvijala se pod utjecajem spomenutih zemalja i ima određeno značenje jedino u okviru tekstilnog rukotvorstva svake pojedine zemlje. Intenzivna kreativnost i proizvodnja u većini europskih zemalja odvija se do kraja 19. stoljeća. Tada zbog promjene u načinu života, modnih trendova, manufakturna proizvodnja zamire. Od tada do danas zabilježeni su pokušaji revitalizacije manufakturne

[2] http://www.infozagreb.hr/novosti/pohvala-ruci-cipkarstvo-u-hrvatskoj-54a118c87436a

izrade. Brigu o čipkarstvu u Europi danas vode različite škole i udruge, te je čipka prisutna danas u svakodnevnom životu u modi, uređenju prostora ili likovnom stvaralaštvu.

Slika 4. Muzej čipke, otok Burano, Venecija

2.3. Vrste izrade čipke

Prvo je šivana čipka, koja je proizašla iz bodova tzv. bijelog veza, šivanog raspleta i pripleta. Kod raspleta iz tkanine se izvlači određeni broj niti potke, dok se preostale paralelne niti opliću iglom i koncem te stežu i tako nastaje određeni uzorak. Iglom i koncem stvara se uzlić, koji se uvijek nastavlja na napetu poprečnu nit ili bod prethodnog reda. Dok je rasplet vezan uz okomite i vodoravne niti raspletene podloge, bodom pripleta nastaje zadani motiv i to je prvi korak u razvoju samostalne čipkaste tvorevine. Prvi primjer čipke na iglu je sastavni dio platnene podloge. Radi se preko raspetenih nit ili unutar prostora koji je urezan u tkaninu te se nadopunjuje pomočnim nitima. Jedan od osnovnih motiva prvotne šivane čipke je bila *reticella* najsavršeniji završni stupanj raspleta. Radi se o kvadratnom prostoru koji je urezan u osnovno platno, unutar kojeg je paukova mreža od dvije okomice. Retičela se može pojaviti i kao rubni ukras, koji je samo jednom stranom vezan uz platnenu osnovu.

Slika 5. Primjer tradicionalne paške čipke (retičela)

Čipka na iglu i čipka na batiće nastale su otprilike u istom vremenskom razdoblju. No čipka na batiće ishodište nalazi u razvojnom procesu, odnosno tehnologiji tkanja i pozamanterije. Nakon skidanja materijala s tkalačkog stana, preostale niti bilo je potrebno međusobno preplesti i tako očvrstiti otkanu tkaninu.

Slika 6. Čipka na batiće

3. ČIPKARSTVO U HRVATSKOJ

U ovom poglavlju opisivati će se čipkarstvo u Hrvatskoj. Od samih početaka kada je čipka nastala pa sve do danas. Detaljno će se opisati i paška čipka koja je važna za ovaj rad i spominje se u naslovu.

Slika 7. Spomenik čipkarici, Otok Pag

3.1. Počeci i razvitak čipkarstva na području Hrvatske

Čipkarstvo kao dio tekstilnog rukotvorstva na prostoru Hrvatske seže unazad nekoliko stoljeća. Osnovnu razliku između čipkarstva europskih zemalja i onog na prostoru naše zemlje čine samo njezini stvaratelji. Dok je u Europi izrada bila uglavnom u rukama ženskih crkvenih redova i plemstva kod nas se izrada čipke prenosila i u ruke seoskih žena u manjim

sredinama. Zbog toga se likovne karakteristike razlikuju od čipkarske proizvodnje u europskim zemljama što Hrvatskom čipkarstvu daje posebnu začajku.

Znanja o načinu izrade generacijski su se prenosila unutar obitelji, od majke i bake na kćer i unuku. S vremenom te promjenom načina života, prestaje potreba za domačim tekstilnim izrađevinama pa i proizvodnja otpada ili se gubi. Danas je najprisutnija na Pagu, u Lepoglavi i na Hvaru. U Pagu i Lepoglavi kontinuitet nastanka čipke održava se zbog djelovanja čipkarskih tečajeva i škola koje se osnivaju krajem 19. stoljeća a traju do vremena nakon 2. svjetskog rata. U Hvaru zasluga pripada zatvorenosti reda tamošnjeg benediktinskog samostana.

Početak čipkarstva u Hrvatskoj računa se u isto vrijeme kao i u susjednim zemljama. Njegov oblik ovisio je o kulturnim utjecajima na pojedine prostore naše zemlje. Uz obalu Jadranskog mora vidi se utjecaj kulture mediteranskog pojasa i čipke na iglu. U većem dijelu kontinentalne Hrvatske pod utjecajem srednje Europe bila je poznata izrada čipke na batiće. O tome naravno svjedoće mnogi primjerci čipke koji su sačuvani u riznicama hrvatskih samostana i crkava ili u muzejima. Najznačajnina potvrda o čipkarstvu na prostorima Hrvatske nalazi se u spisima Senata Dubrovačke Republike iz 15. stoljeća koja donosi odedbe o izgleda čipke izrađene tehnikom *Point de Raguse*, koja konkurira najfinijoj Francuskoj čipki tog vremena.

Nažalost nakon potresa u Dubrovniku 1667. godine čipkarska aktivnost prestaje. Danas se u samostanu u Dubrovniku čuvaju nacrti iz Crkve samostana na Badiji za koje se vjeruje da su bili predlošci za dubrovačke čipke.

Što se tiče materijalnih dokaza najznačajnija je Alba (misna kosulja) s prvotnom retičelom iz samostana Drid kod Trogira iz 16. stoljeća, a zatim Albe iz 16. i 17. stoljeća iz franjevačkog samostana na Hvaru, zbirka čipka iz 17. i 18. atoljeća u benediktinskom samostanu u Zadru.

Slika 8. Misna košulja *Alba* iz franjevačkog samostana

“Gospe na Dritima”, 1900. godina

3.2. Razlike u razvoju čipkarstva na području današnje Hrvatske i ostalog dijela Europe

Svakako treba spomenuti da je razvitak čipkarstva u Hrvatskoj imao nešto drugačiji razvitak od onog u ostalim dijelovima Europe. Prvotno vezano uz svećenstvo i plemićki stalež, čipkarstvo do nas dolazi kao dio etnografske baštine, vezano uz seosku populaciju. Ono je u Hrvatskoj dio tradicijskog tekstilnog rukotvorstva u okviru seoske proizvodnje, a prvenstveno je bilo namijenjeno ukrašavanju ženske tradicijske odjeće i platnenog posoblja, te kao izvor dodatne zarade siromašnog seoskog gospodarstva. Na takvim tradicijama u pojedinim regijama u okviru crkvenih ili društvenih institucija osnivaju se škole ili tečajevi za izradu čipke. Odjek poduke u čipkarstvu na prostoru Europe osjetio se i na području Hrvatske, s obzirom na to da su naši prostori kroz povijest bili pod vlašću nekih Europskih zemalja. Zbog toga su radovi naših čipkarica u svijetu predstavljeni kao venecijanski, talijanski ili austrijski. Poduka o ručnom radu u pučkim, osnovnim, stručnim ženskim školama odvijala se po jedinstvenom programu rada,tek ponegdje obgaćena primjerima lokalne tradicije. Također treba spomenuti djelovanje Središnjeg čipkarskog tečaja u Beču od 1879. do 1918. koje se osjeća na širem prostoru srednje Europe pa tako i Hrvatske. Na tečaju su se izdavali priručnici i nacrti za izradu čipke. U Beču je također početkom 20. stoljeća osnovano Drustvo za promicanje Industrije čipke. Od značajnih događaja koji su potaknuti aktivnošću tih institucija treba spomenuti osnivanje Čipkarske skole na Pagu 1906. godine i Obrtničke strukovne skole u Splitu 1907. godine.

Opleče sa šivanom čipkom,
košulja narodne nošnje Primoštenke

Slika 9. Košulja narodne nošnje Primoštenke

3.3. Vrijednost čipkarstva u Hrvatskoj

Izrada čipke smatra se najzahtjevnijom vještinom tekstilnog rukotvorstva. Složenost tehnološkog postupka izrade posebno dolazi do izražaja u kombinaciji odgovarajućih likovnih elemenata. Sve to prisutno je i u hrvatskom čipkarstvu, koje danas prepoznajemo i štitimo kao dio etnografske kulturne baštine.

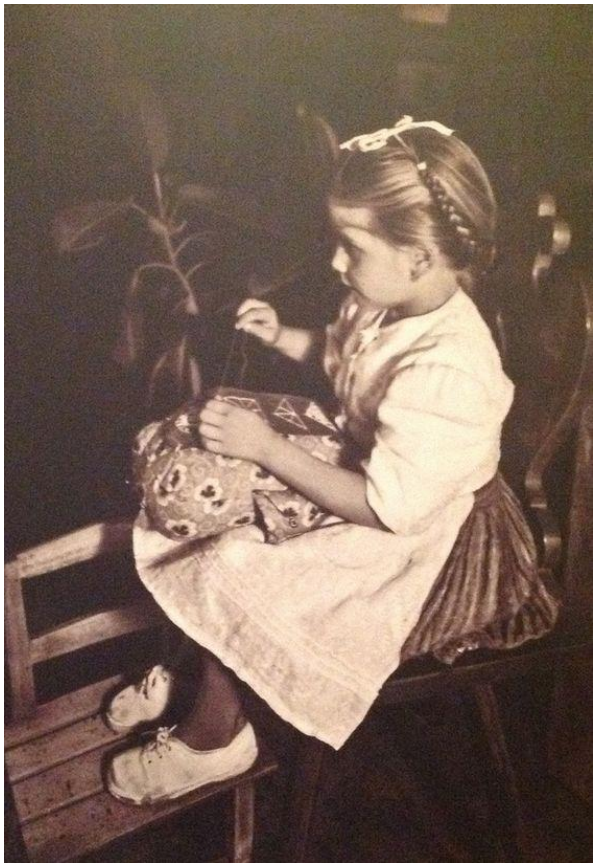

Slika 10. Mala paška čipkarica

Čipkarstvo u Hrvatskoj je jedinstveno svjedočanstvo žive kulturne tradicije, koja je ostavla neizbrisiv trag u našoj kulturi. Čipke s narodnim/nacionalnim motivima odraz su vremea u kojima su nastale.

Često se za uzorke kaže da su “čista lirika”, a čipka postaje “umjetnički rad koji dane našoj kulturi sjajne dokumente o visokoj vrijednosti duha hrvatskoj seljaštva”.[3]

Svjesni važosti i značenja čipkarstva kao sastavnog dijela lokalnog identiteta svake cjeline, trebamo sačuvati pozitivna iskustva iz prošlosti i prenijeti tradicijska znanja generacijama koje dolaze. Na tom tragu, uz vladine institucije, ministarstva kuture, prosvjete i turizma te

[3] (Novi list 1941:14).

lokalnoj zajednice u spomenutim sredinama čine određene napore u zaštiti te obnovi čipkarskog umijeća.

Tako su primjerice čipke u muzejima, samostanima, crkvama ili u privatnom vlasništvu evidentirana i zaštićena kao kulturna baština Republike Hrvatske.Vještina izrada paške, lepoglavske i hvarske te primoštenske čipke upisana je u Listu nematerijalne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Također primjeri paške i lepoglavske čipke izrađene po standardima odobrenim od strane Komisija pri Hrvatskoj gospodarskoj komori nose znak “Izvorno Hrvatsko”.

Te ono najbitnije godine 2009. vještina izrade čipke na Pagu, u Lepoglavi i Hvaru pod naslovom Čipkarstvo u Hrvatskoj upisana je na UNESCO-vu reprezentativnu listu ematerijalne kulturne bastine čovječanstva. Na otoku Pagu, 2010. Godine prvi puta se održava 1. Međunarodni festival čipke.

Slika 11. 1. Međunarodni festival čipke

Slika 12. Radionica izrada čipke na iglu

Također tragom očuvanja ove vrijedne i jedinstvene rukotvorine, u gradu Pagu od 1998. godine djeluje Galerija paške čipke u organizaciji Društva paških čipkarica „Frane Budak.“

Slika 13. i 14. Galerija paške čipke, otok Pag

Šetajući kroz grad u turističkoj agenciji ili u drugim dućanima možemo naići na male poklončiće sa paškom čipkom.

Slika 15. Kutijica s paškom čipkom

3.4. Vrste izrade čipke u Hrvatskoj

U Hrvatskom čipkarstvu postoje čipka na iglu te čipka na batiće. Kada govorimo o čipki na iglu, radi se o prijelazu veza u rasplet, izris i dalje u prvotnu retičelu, te u gotičkom geometrizaciju motiva. To smatramo osnovnim obilježjima čipke na iglu iz vremena njezina nastanka. Takve primjere bilježimo sve do kraja 19. stoljeća na cijelom prostoru Jadrana, uz obalu i po otocima. Ukras se nalazi na bijelom platnu, prvenstveno ženskoj košulji. Dok je na prsima istarske košulje ukras izrađen u skromnijem raspletu, na području Trogira, Krk, Paga uz rasplet su vidljivi i složeniji ukrasi. Isti način ukrasa kao i na košuljama pojavljivao se i na platnenim pokrivalima za glavu.

Čipka na batiće također je prvotno jednostavnije izrade. Ona je zastupljena u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Svoje početke nalazi u jednostavnom prepletu tzv. prostoručne čipke kod koje se preplet samo rubno pridržavao pribadačama. Uglavnom su se proizvodile čipkarske vrpce različitih duljina i širina. Bile su skroman uskras platnene, tradicijske odjeće.

Kao materijal služila je domaće proizvedena gruba konoplja ili lanena nit i konac tvorničke izrade. Može se pretpostaviti da je takva vrsta izrade bila poznata na sjeverozapadnom dijelu Hrvatske (Podravina, Međimurje, Hrvatsko Zagorje). Na tom tragu bilježimo i povijest razvitka Lepoglavske čipke. Za nju je značajna relativno grupa struktura dobivena gušćim i rijeđim prepletom. U ornamentici je i dalje prepoznatljiva geometrija uz stilizaciju cvjetnih motiva preuzetih iz tradicijske odjeće iz drugih dijelova Hrvatske.

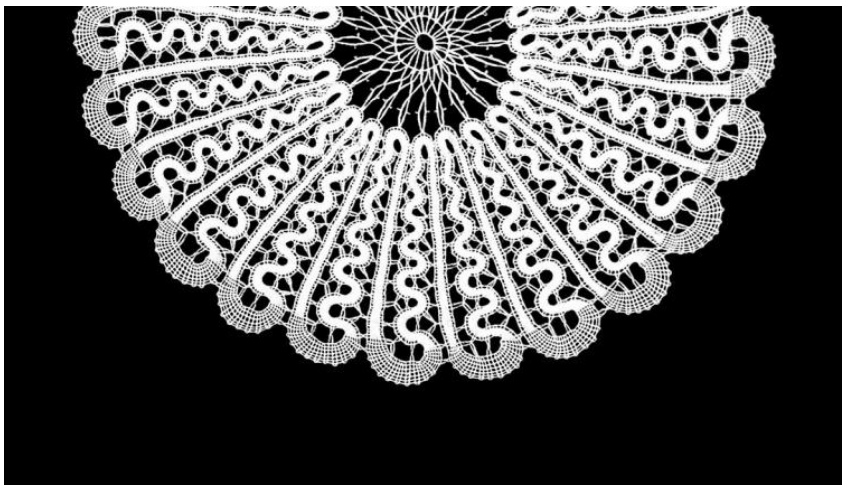

Slika 16. Primjer Lepoglavske čipke

3.5. Korijeni paške čipke

Priča o podrijetlu, odnosno korijenima Paške čipke i čipkarstva u gradu Pagu, mogli bih smo započeti sa Paškom katedralom na kojoj je u reljefu prikazan paški puk te Djevica Marija. Radi se o radu kipara iz 16. stoljeća na kojem se vidi stilizirani prikaz odjeće kod kojeg se jasno vidi žensko oglavlje. Kosu prekriva na poseban način složena platnena marama duguljasta oblika. Takva marama na užim krajevima ima ukras prvotne cipke. Isti ukras vidljiv je i na prsima platnene košulje, koja je dio narodne nošnje koja se zadržala do kraja 19. stoljeća.

Danas se stari i novoizrađeni primjerci koriste za potrebe folklornih nastupa ili za neke druge prigode. Radi se o paškom tegu, koji je spoj tehnike vezenja i prvobitne retičele. S takvom odjećom paški puk je živio stoljećima te prenosio vještinu izrade čipke iz generacije u generaciju.

Slika 17. Primjer paške čipke na oltaru u crkvi

Prvi podaci o organiziranoj poduci u izradi ručnog rada pa samim time i čipke u gradu Pagu dolaze s Izložbe ručnih radova pučkih škola koju je 1880. godine organizirao Frane Bulić, poznati arheolog. Također je poznato da su i sestre Benediktinke u okviru školske nastave ručnog rada podučavale i djevojčice iz grada. Njihov doprinos počecima čipkarstva u Pagu svakako je velik, a tradiciju izrade održale su Paškinje izrađujući ukrase na odjeći.

Slika 18. Ženska košulja, Pag, kraj 19. stoljeća

Najvažnije za opstanak čipkarstva u Pagu bilo je otvaranje čipkarske škole 1906. godine. Škola je bila otvorena na inicijativu Austrijanke Natalie Bruck Auffenberg koja je bila zaljubljenica u narodnu umjetnost Dalmacije, te posjedovanjem Drustva za promicanje industrije čipke iz Beča. Iste godine za potrebe škole, na dodatnu obuku u Beč bila je upućena Paškinja Nilla Rakomarić. Iz tog tečaja u Pag su dosli i nacrti za rad u školi.

Nakon 1. svjetskog rata, Pag dolazi pod vlast Italije, pa rad u skoli također preuzimaju talijanski nastavnici, a djelatnost zamire 1929. godine. Godine 1931. pod okriljem Gospodarske udruge za sačuvanje Hrvatskog kućnog obrta osniva se jednogodišnji čipkarski tečaj, a 1935. godine otvara se Banovinska čipkarska škola koja je djelovala do 2. svjetskog rata. Kroz taj period učiteljice su u program uvele osnove izrade čipke na iglu i upoznavanje čipkarica s tehnologijom europskog čipkarstva. Istovremeno nisu zanemarile tradicijsku izradu paškog tega. Školski programi također su bili usmjereni prema usvajanju novih čipkarskih proizvoda npr. stoljnjaka, zavjesa, ovratnika, rupčića i slično. No korištenje novih tehnologija koje su bile preuzete iz europskih dosega čipkarstva nije zaživjelo. Školski radovi postigli su veliki uspjeh na brojnim izložbama u Beču 1905. godine, Londonu 1906. godine, Berlinu 1909. godine.

Također se izrađivala čipka po narudžbi uglednih ljudi iz europskih političkih krugova. Otvorio se i Atelier, organizirani otkup i prodaja čipke koji je otvorio gradonačelnik Paga Frane Budak.

Nakon drugog svjetskog rada pokušaj da se obnovi škola nažalost nije uspio. Individualni rad se svakako nastavljao, o prodaji čipke brine se čipkarsko pletarska zadruga, Poljoprivredna zadruga. No čipka, jedan od simbola identiteta grada Paga odolijeva zaboravu.

Godine 1957. započeta je poduka učenica u osnovnoj školi Juraj Dalmatinac, ali proizvodnja je i dalje ostala u rukama žena starijih dobi. Kao poticaj obnavljanja svih oblika čipkarstva u Pagu je 1995. godine pokrenut Jednogodišnji čipkarski tečaj koji od tada svake godine polazi velik broj stanovnica Paga. Godine 1998. osnovana je Udruga paških čipkarica Frane Budak, a 2010. godine pokrenuto održavanje Festivala čipke.

3.6. Čipka na iglu

Paška čipka na iglu se sa svojim nastankom uspoređuje ravnopravno sa čipkarskim proizvodima istočnog Mediterana. Također se i svojim razvitkom od njih i razlikuje.

Na tradicijskoj odjeći stanovnika Paga vidljivo je da je izrada čipke na iglu autohtono kulturno dobro. Njezine osnove nalaze se u poznavanju vještina tzv. bijelog veza izrizu, raspletu i pripletu. Radi se o izvlačenju ili rezanju pojedinih niti podloge, oplitanju i povezivanju preostalih niti, što daje šupljikav ukras.

Prsni dio ženske platnene košulje i pokrivalo za glavu kvasi rad koji se naziva paški teg. To je ukras izveden na način prvotne retičele. Nastao je u kvadratnom prostoru koji je urezan u platno i dopunjen nitima križne paukove mreže. On je geometrijskog uzorka te rađen bez nacrta i predloška. Raznolikost košulje postignuta je međusobnim kombiniranjem nekoliko geometrijskih motiva.

Slika 19. Primjer paške čipke

3.7. Čipka na kušinu

Za izradu je potreban manji tvrdo ispunjeni polukružni jastuk i iscrtani predložak te igla i bijeli konac,mirne i potpuno čiste ruke. Predložak na kojem su označeni krugovi pričvršćuje se na jastuk. Po predlošku se zatim iscrta raster paukove mreže.

Svaki krak se oplete iglom i koncem i tako se dobije čvrsti kostur. Zatim se, počevši od sredine iglom i koncem bodom obameta, te se grade pojedini motivi ukrasa raspoređeni unutar krugova.

Elementi ukrasa i način izrade paške čipke odgovaraju načinu izrade ukrasa na tradicionalnoj odjeći. Dok u načinu izrade ostaje vjerna vremenu svog nastanka, u primjeni paške cipke pratimo raspon od ukrasa na odjeći do ukrasa interijera. Te promjene omogućile su njezino trajanje do današnjih dana.

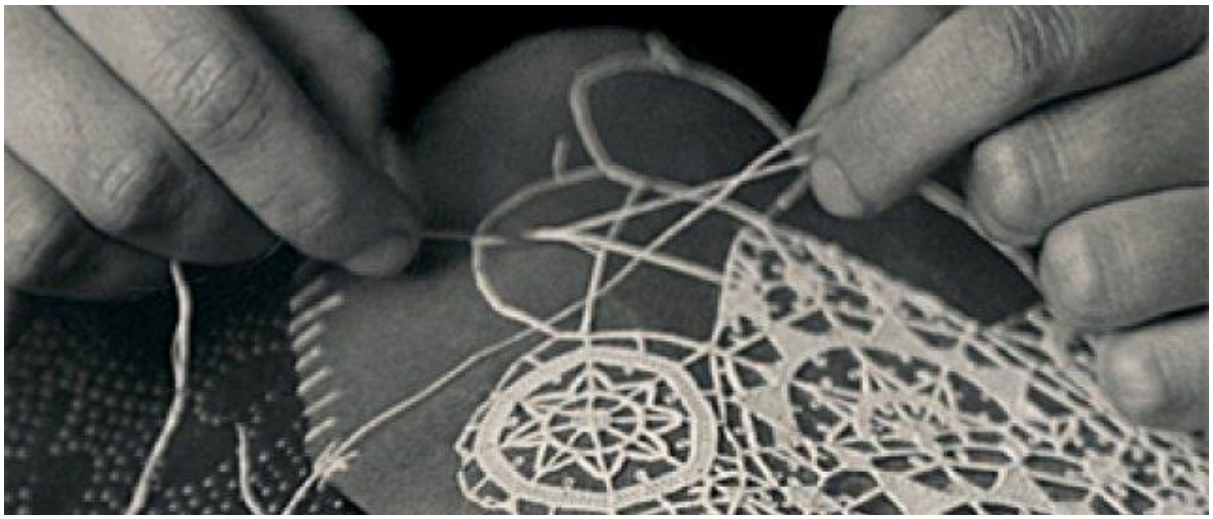

Slika 20.Stara čipkarica - čipka na kušinu

4. MATERIJALI

Iako ne postoje zapisi u kojima se navodi sirovina (vlakno) od kojeg je izrađena paška čipka, imajući na umu vrijeme njezine pojave za zaključiti je da se ista prvotno izrađivala od prirodnih vlakana, ponajprije lana, kudjelje i/ili brnistre iako je moguće da su se u njezinoj izradi koristila i agavina te pamučna vlakana. Naime, prirodna celulozna vlakna za razliku od proteinskih (vune) imaju veću finoću, sjaj i čvrstoću koja je s obzirom na način provezivanja niti pri tvorbi paške čipke od iznimnog značenja. Dodatno manja istezljivost i elastičnost prirodnih celuloznih vlakana doprinosi stabilnosti nastalih oblika ili formi. U doba mletačke vlasti te kasnije francuske i austrijske moguće je da su pašku čipku radili i iz svile. Danas, se paška čipka izrađuje iz finih merceriziranih pamučnih konaca (sl.X) koji zbog svoje morfologije omogućuju izradu čistih geometrijskih oblika stabilnih dimenzija i s dozom određenog sjaja kako bi ljepota paške čipke došla do punog izražaja.

Unitasov „Perla“ konac namijenjen izradi finih ručnih radova, posebice paške čipke.	
	100% merceriziran „Giza“ pamuk 10 Tex x 2 x 3

5. LINIJA – KOMPOZICIJSKI ELEMENT

5.1. Vrste linija

Matematičkim jezikom crtu možemo definirati kao skup točaka u ravnini.[4] To i je istina koju možemo provjeriti nižući točke gusto poredane jednu uz drugu. Još bolje vidjet će se na ekranu kompjutera zatamnjujući pixele jedan za drugim. Možemo govoriti o karakteru linija, prema kojem ih dijelimo na debele, tanke, dugačke, kratke, isprekidane, oštre, jednolične, izlomljene I slično. Druga važna osobina je njhov tok, njihova putanja. Linije po toku mogu biti ravne, krivulje (pravilne ili slobodne), otvorene ili tarvorene. Crte se mogu odrediti I prema svojem značenju: konturne ili obrisne crte opisuju neki oblik izvana, po njegovom rubu. Teksturne crte: tekstura označava karakter površine I kao takva može biti plastična (hrapava ili glatka), slikarska I crtačka tekstura, gdje se koriste crtački elementi (točka I crta) za različitp ispunjavanje I rasteriziranje površine ograđene obrisnom crtom. Obrisnom linijom smatramo oblik koji iznutra popunjavamo teksturu crtama. Strukturne crte su po izgledu veoma slične teksturnim crtama. Ponekad su i isprepletene da se mogu razdvojiti. Riječ struktura označava unutrašnje načelo koje gradi neki određeni lik. Pa tako i crta do crte ili točke, zgusnute, postepeno grade neki oblik iznutra prema van, tj. nema obrisne crte koja gradi lik izvana.

Slika 21. Rembrandt Van Rijn, *Autoportret u kapi sa širom otvorenim očima,* 1630. godina, bakropis

Sloboda graviranja je bila iznimno važna u djelima Rembrandta. Najprije je koristio stil sličan svojem crtežu, ali se kasnije približio slikarskim efektima koristeći mnoštvo jetkanja kiselinom kako bi postigao različite jačine linija. Često je koristio ukrižiavanje linija kako bi stvorio tamne dijelove koji su prekrivali većinu ploče što je i vidljivo na ovom umjetničkom dijelu. Djelo je napravljeno strukturnim crtama koje izgrađuju lik iznutra.

[4] (http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/crta.htm)

Crte se mogu grupirati gusto ili rijetko. Kada se crte postupno razrijeđuju dobiva se grafička modelacija. Pa tako i treba spomenuti kroki, crtež koji nastaje u tridesetak sekundi te u nekoliko linij treba pokazati i napraviti gotov crtež.

5.2. Upotreba strukturne linije

Kada strukturu ili građu neke materije gradi crta govorimo o strukturnim linijama. U prirodi su primjeri jež, paukova mreža, dlake životinja, kosa, čičak, grančice, krošnje stabala i tako dalje. Od izrađenih oblika u ovom smislu prepoznajemo ribarske mreže, čipke, žičane ograde, kotač na biciklu.

Slika 22. Pablo Picasso, *Glava žene,* 1951. godina

Crtač je na ovom crtežu zgušnjavao crte tamo gdje je želio prikazati sjenu, a raspršenim crtama je dočarao svijetle dijelove lica. Time je, prividno slobodnim šaranjem, stvorio prikaz lica. Nisu vidljivi strogi rubovi nego je djelo nastalo građenjem crta.

5.3.Upotreba strukturne linije na oblikovanju paške čipke

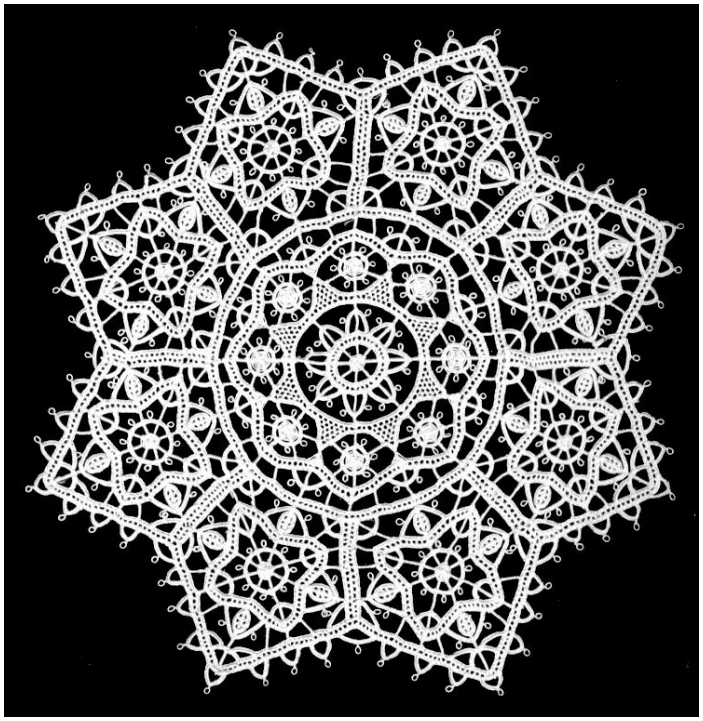

Slika 24. paška čipka: primjer poticaja za strukturalne crte pomoću prirodnih i načinjenih oblika

6. UPOTREBA ČIPKE U POVIJESTI

Paška nošnja se već stoljećima jednakog izgleda odlikuje posebnom ljepotom. Starinsko ruho svečanog izgleda I nakit se prenose s naraštaja na naraštaj te svjedoče o velikoj ljubavi Pažana prema kulturnoj baštini. Reljef s motivom Blažene Djevice Marije u luneti portala župne crkve, prikazane kao zaštitnice grada Paga u tradicijskoj odjeći, potvrđuje nastanak paške odore s prijelaza gotike u renesansu.

Slika 25. Nardonje nošnje grada Paga

6.1. Narodne nošnje iz povijesti otoka Paga

Ženska nošnja se sastoji od košulje, suknje I pregače. Košulja, donje ruho ispod vunene suknje, sastavljena je iz dva dijela spojena u struku: gornji dio (opleća) I donji (stana). Prsni otvor koji je od vrata do struka ukrašen je bodom prvotne čipke. Na nju se oblači jaketin. Kratki kaputić dugih rukava, tako da se vide dijelovi košulje, tj. Samo prsni dio, rukavi te mjesta koja se posebno ukrašavaju. Paška suknja je od finog domaćeg otkanog platna. Ovisno o dobi te prigodi izrađena je u boji. Može biti žuta, zelena, crvena, smeđa. Ona je također iz dva dijela, prslučića I suknje, koji se spajaju u struku. Po širini je složena u jednolične okomite nabore, dok se poprečni nabor nalazi 30-40 cm od ruba suknje, te je ukrašen uskom trakom. Prednji dio suknje skoro do ruba, prekriva svilena pregača (traversa). U prošlosti su se suknja I pregača dodatno opasale pojasom u koji bi se stavila svilena marama. Pažanke su na nogama nosile čarape koje su bile u boji suknje I plitke cipele (gondolete).

Slika 26. Paškinja u nošnji iznad otoka Paga

Slika 27. Oglavlje paške narodne nošnje

Na glavi su imale finu pamučnu maramu po rubu ukrašenu paškim tegom, koja se uz kosu pričvrstila ukrasnim iglama. Svečanu nošnju također ukrašavaju ogrlica od srebrnih niti (ili pozlaćenih) okruglih zrna, te naušnice s tri kruškolika ili okrugla privjeska. Šečući ulicama Paga danas se mogu susresti starije žene obučene u kratke crne suknje I crne bluze, a zimi ogrnute crnom maramom. Dijelovi te odjeće, koja se nosi svakodnevno, ali I za blagdane su košulja,traversa I jaketin.

Slika 28. i 29. Detalji iz Paške nošnje

7. LIKOVNA ANALIZA MODNOG CRTEŽA

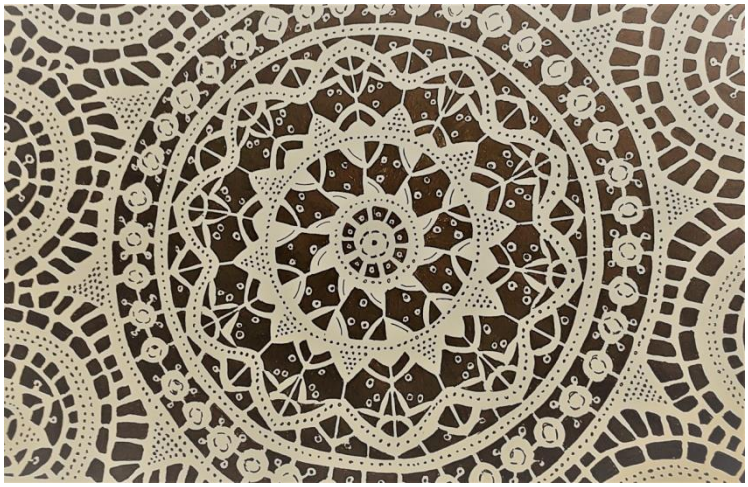

Slika 30. Primjer paške čipke (predložak koji je napravljen da se po njemu napravi kreacija)

Osnovni motiv korišten u završnoj kreaciji je gore navedeni primjer paške čipke. Iz njega su izdvajani pojedini fragmenti te njihovim ponavljanjem i povezivanjem je nastao konačni izgled plašta. Pošto je cijeli plašt izrađen od čipke smatrala sam da je ispod njega potrebno napraviti vrlo jednostavnu haljinu. Haljina je napravljena od običnog pamuka da ne zasjeni samu pojavu plašta (gornjeg dijela). Već sama čipka svojom prozirnošću, finoćom i bogatstvom uzorka svakom komadu odjeće daje određenu eleganciju i profinjenost. Bogatstvo čipke i jednostavnost krojeva su kombinacija koja se izvrsno nadopunjava. Već i najsitniji detalji izrađeni od ručno rađenih čipka svaki komad odjeće višestruko obogaćuju.

Slika 31. Modni crtež, primjer čipke na plaštu

Čipke mogu biti izrađene od vrlo tankih konaca čime se postiže finoća, mekoća i prozirnost čipke. Ona je prikladnija za lepršave kreacije od svile. Grublji i deblji konac daje puniju i težu čipku koja je prikladnija za čvršće i gušće materijale. Za plašt od čipke korišten je merceriziran pamuk, pošto se mercerizacijom povećava apsorptivnost vlage, sjaj i čvrstoća pamučnih vlakana. Pošto je čipka rupasta dezena morala je biti našivena na neko platno da dođe do lijepog blagog pada. U slučaju da nema tog materijala čipka bi se iskrivila te ne bi bilo tog pada. Na taj način napravljene su sve kreacije.

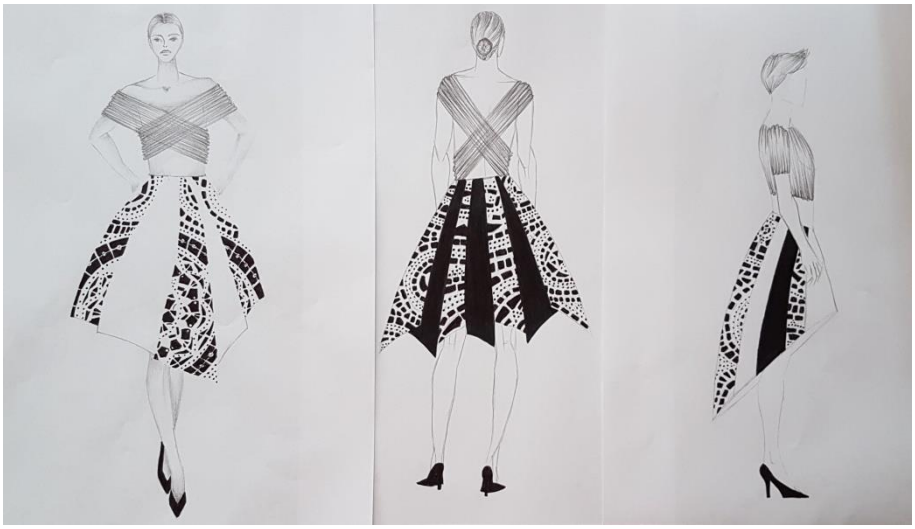

Slike 32. i 33. Primjer paške čipke na fragmentima suknja

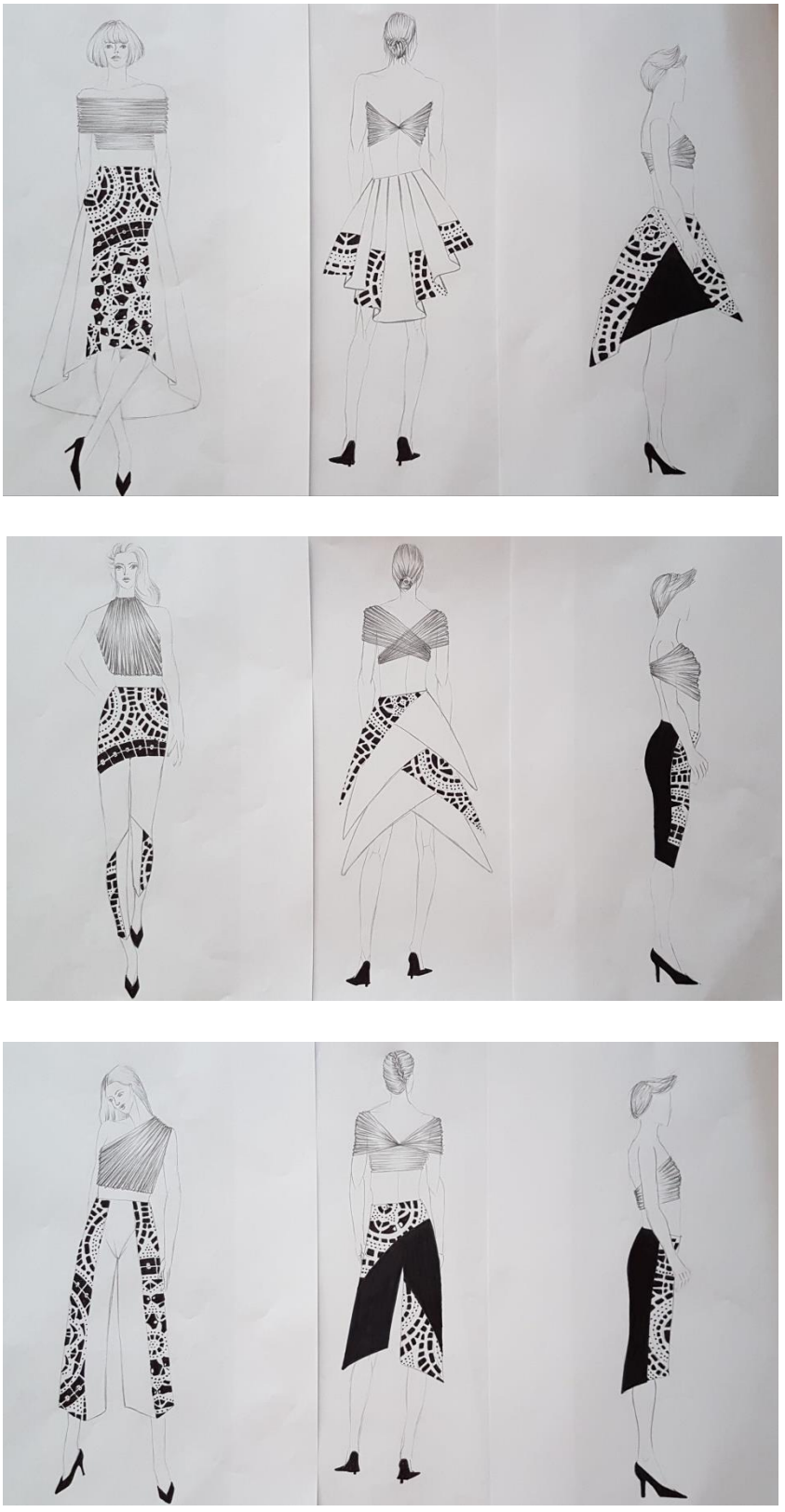

Slike 34., 35. i 36. Primjeri paške čipke na fragmentima suknja i hlača

Slike 37., 38. i 39. Primjer paške čipke na fragmentima gornjeg dijela odjeće

Slike 40. i 41. Primjer paške čipke na fragmentima gornjeg dijela odjeće

8. ZAKLJUČAK

Čipka je najljepši urez. Ona spaja sklad i ljepotu, finoću pokreta ruke i profinjenost duše koja ju je strpljivo izrađivala. Ona dočarava atmosferu profinjenosti, svečanosti i ljepote. Laganost i providnost čipke kao da otkrivaju ljepotu ljudskog tijela obavijajući ga tajanstvenošću. Upoznajući se d tradicijom čipke kroz ovaj rad, svjesni smo njezine neprocjenjive vrijednosti. Ona plijeni poglede svojim vrlo složenim čudesno oblikovanim motivima. Proučavajući najpoznatije hrvatske čipke, uživamo u ljepoti, umjetnosti te se divimo upornosti u radu vrijednih hrvatskih čipkarica.

Čipka nam također govori o odanosti, tradiciji i načinu života pučanstva koje se njome bavi. Ona ostavlja neizbrisive povijesne, kulturne, sociološke i gospodarske pečate hrvatskih krajeva. Čuva se za buduće naraštaje kroz održavanje tečajeva i raznih postupaka zaštite te njezinim proglašenje izvorno hrvatskim proizvodom i suvenirom. Lokalne zajednice svoje izvorne čipke njeguju u svrhu očuvanja identiteta i pripadnosti zajednici, ali I u svrhu obnove mjesne privrede.

Značaj čipke I čipkarstkih tehnika sve se više cijeni i kod nas i u svijetu, pa krajevi koji imaju dugogodišnju čipkarsku tradiciju nastoje oživiti i zašttiti njihovo postojanje. Ljubav prema čipki, tom malom remek dijelu rukotvorstva, prenosi se na mlađe naraštaje i ostaje zauvijek u njihovim srcima otrgnuto od zaborava.

9. LITERATURA

Albus, Ljerka : *Zbirka Danice Brossler u Gradskom muzeju, u:* Hrvatske čipke, TZLG; lepoglava 1999.

Albus, Lj., **Šimunić**, Lj. : Lepoglavska čipka (katalog izložbe) Gradski muzej Varaždin, 1995.

Echknel, Nerina : *Paška Čipka (katalog), Etnografski muzej, Zagreb 1995.*

Damjanov, Jadranka : *Likovna umjetnost 1 i 2*

http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/crta.htm

http://www.mediteranpag.com/hr/hrvatska/aktivnosti-atrakcije/otok-pag-pag-sto-vidjeti-paska-cipka-s14-50.htm

http://www.made-in-croatia.com.hr/index.php?inc=Paska-cipka

http://narodni.net/paska-cipka-bijelo-zlato/

10. POPIS SLIKOVNOG MATERIJALA

https://www.pinterest.com/pin/213287732332410168/

https://radio.hrt.hr/radio-rijeka/clanak/paska-cipka-bijelo-zlato-grada-paga/59405/

https://travel.sygic.com/en/poi/lace-museum-poi:59775

http://narodni.net/tradicionalna-sivena-cipka/

http://www.lag-muradrava.hr/svetomarska-cipka-zasticeno-nematerijalno-kulturno-dobro-s-oznakom-izvornosti/

https://www.pinterest.com/pin/434175220301571610/

https://www.pinterest.com/pin/364299057350664015/

http://www.emz.hr/Zbirke/Organizacija%20zbirki/Zbirka%20%C4%8Dipkarstva

https://tzgpag.hr/images/com_droppics/49/Rajka-Ivanka-Small.jpg

https://tzgpag.hr/images/com_droppics/49/IMG1393-Small.JPG

http://www.made-in-croatia.com.hr/index.php?inc=Paska-cipka

https://www.logicno.com/dogadjanja/lepoglava-europski-grad-cipke-i-cipkarstva.html/attachment/lepoglavska-cipka-naslovna

http://www.andrejapag.com/upoznajte-otok-grad-pag/6-paska-cipka

http://narodni.net/tag/cipka/

https://hr.wikipedia.org/wiki/Rembrandt_van_Rijn#/media/File:Rembrandt_aux_yeux_hagards.jpg

http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/images/pcasso1.JPG

https://www.pinterest.com/pin/390616967670479595/

https://www.pinterest.com/pin/434175220301571609/

IZJAVA O AUTORSTVU SEMINARSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la završni rad pod naslovom: i da sam njegov autorica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni ili popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime:

Margareta Kolarek

Datum:

24.09.2018.